

dialektust — Duna-vidék, Tisza-vidék, Erdély —, ezeken belül számos kisebb egyiséget különböztet meg. A dialektusok segítségével alkalom nyílik a táncok táji divatjainak, változásainak szemléjére, és itt ismerkedhet meg az olvasó a tánc-hagyomány számos olyan fontos összetevőjével mint a táncrend, a tánczene és hangszerei, a táncolás helye, illeme, egyéb szokásai. A dialektusok sem egymástól, sem más — főleg a környező — népek tánc kultúrájától nincsenek elzárva, hanem ellenkezőleg, mind egymással, mind a környezetükkel szoros összefüggésben kerülnek tárgyalásra.

Martin György könyve csupán ízelítő abból a hatalmas ismeretanyagból, amelyet a hazai néptáncutatók, köztük az egyik legjelesebb, a szerző, a népzene gyűjtéssel párhuzamosan fölhalmoztak. Csak kóstoló nemzetközileg elismert és számon tartott tudományos eredményeiből is. Ez a könyv a Corvina kiadó nagy sikerű „Magyar népművészet” című sorozatában látott napvilágot értően megválogatott irodalmi és zenei példákkal, színes és fekete-fehér fényképillusztrációkkal kísértén. Amikor egyfelől annak örülünk, hogy egyidőben négy világnyelven is megjelent, másfelől nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy csak ma, és nem sokkal korábban vehetjük kezünkbe ezt a szép, gondosan megalkotott kötetet. (Corvina, 1974.)

NEGYEDI LÁSZLÓ

Krupa András: Hiedelmek, varázslatok, boszorkányok

Az utóbbi időben megélénkült a hazai nemzetiségek, köztük a szlovákok néprajzának kutatása. A múlt év végén a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségének kiadásában látott napvilágot az Esztergom környéki szlovákok népdalainak gazdag gyűjteménye, az idén pedig újabb értékes munka jelent meg, Krupa András könyve a Békés és Csanád megyei szlovákság hiedelemvilágáról.

Krupa András neve szakmai körökben jól ismert, a dél-tiszántúli szlovákság folklórájának legjobb kutatójaként tartják számon. Tucatnyi tanulmányát, cikkeit és 1970-ben a Békéscsaba környéki szlovákok ünnepi népszokásairól írott könyvét azonban nem csupán a kevésbé földolgozott téma fontossága minősíti, hanem összehasonlító módszere és értékes gyűjtési eredményei is.

Az alföldi szlovákság csoportjai, távol esvén az összefüggő szlovák nyelvterülettől, kétszáz éves különletük alatt sajátos arculatot vetek föl, mely mind a szlovákiai szlovákságtól, mind a környezetüktől megkülönbözteti őket. A dél-tiszántúli szlovák etnikai csoport speciális jellege kultúrájának különböző területein eltérően mutatkozik meg. Ha például a hagyományos paraszti gazdálkodásban vagy a települések képében próbálunk etnikus jegyeket találni, kevés eredményre jutunk. Sokkal inkább megragadhatók a népi építkezés, a lakásbelső, az öltözködés és a táplálkozás vizsgálatával, még inkább kidomborodnak a nyelvhez kötődő folklórban, illetőleg a vele szorosan összefüggő hiedelemvilágban. A hiedelemvilág alapját az eredeti hazából hozott elemek rétege képviseli, amint az újabb szlovákiai szakirodalom alapján ez jól ki is tetszik. Fontos hatótényező az egyáltalán nem elzárkózó, hanem éppen ellenkezőleg, mozgékony és nyílt szlovákság néha igen távoli tájakra vezető gazdasági és kulturális kapcsolatainak rendszere. A kapcsolatok természetesen elsősorban a környező és együtt élő békési magyarsághoz fűződnek. Azonban, ha ezeknek a tényezőknek az ötvöződéséből öntörvényűen kialakult dél-tiszántúli szlovák népi kultúrára azt mondjuk, hogy „alföldies” jel-

legű, nem a magyar hatások erőteljességére gondolunk, hanem olyan, az Alföld déli és középső területein megmutatkozó kulturális tulajdonságokra, amelyek nemzetiségi tekintet nélkül egységesen jelentkeztek. A múlt század elejétől meggyorsuló legelőföltörések és lecsapolások révén gazdaságilag megerősödő birtokos parasztság fejlesztette ki ezt a sok tekintetben polgárosult, mégis klasszikusan paraszti műveltséget. A Békés megyei szlovákság törzstelepülései tipikusan képviselik ennek a kultúrának egyik sajátos változatát. A képhez azonban az is elválaszthatatlanul hozzátartozik, hogy a birtokos parasztság viszonylagos jólétének kiteljesedésével párhuzamosan hatalmas tömeggé duzzadt az agrárproletariátus is, melynek különböző rétegeiben a szlovákok is szép számmal megtalálhatók. Az a három helység — Békéscsaba, Tótkomlós, Csanádalberti —, amelyet Krupa tanulmányozott a mezőváros-nagyközség-falu struktúrájában, fölöleli az egész szlovák társadalmat. A racionális gazdálkodás, a polgárosult anyagi kultúra mellett elsősorban a nemzetiségi lét konzerváló hatásával magyarázhatóan gazdagon rétegzett hiedelemvilág maradt fenn, amely századokkal ezelőtti állapotok megértéséhez ad értékes támpontokat. Ahhoz a korhoz, amikor a hiedelmek és a hozzáfűződő szokások összefüggő rendszerben szabályozták az élet minden területét. A könyv az embert helyezi a tudományos vizsgálat középpontjába, majd sorra veszi környezetéhez fűződő hiedelemkapcsolatait. A természeti jelenségekkel összeforrott megfigyelések közt akad talán a legtöbb racionális elem, hiszen az időjárás változásának jóslásai századok valós tapasztalatait sűrítik. Az élet nagy alkalmihoz fűződő babonák viszont, úgy tetszik, a legklasszikusabb hiedelemréteget alkotják: születés, szerelem, házasság, betegség, halál olyan események, amelyekkel mindenki kikerülhetetlenül találkozhat. A közvetlen környezetet alkotó tárgyakhoz (ház, bútorok, szerszámok) viszonylag kevesebb, a növény- és állatvilághoz nagyon gazdag hiedelemrendszer tartozik. Végül külön csoportot alkotnak az egészséges, boldog élet ellenségei: a természetfeletti lények, varázslók, rontók, boszorkányok, kísértetek és más mágikus alakok.

Könyvének tanúsága szerint Krupa András jószemű, eredményes néprajzi gyűjtő. Az életnek olyan intim, mélyen fekvő rétegeiből hozott napfényre adatokat, amelyek kívülálló előtt ritkán tárulnak föl. Csanádalberti, szlovák születésű lévén, a közeli ismeretségek és a nyelvtudás segítségével sikerült legyőznie az emberek zárkózottságát, amelyet az utóbbi évtizedekben a hagyományos világ gyors elmúlása és a nemzetiségi sors tett még nehezebben felynyithatóvá. Az alapos bevezető tanulmány pontosan bemutatja a gyűjtés helyszíneit, az adatközlőket, kritika alá veszi a szórványos írásos forrásokat, valamint az olvasó elé tárja a gyűjtés és a földolgozás számos érdekes problémáját. Jelentősen emeli a könyv értékét, hogy a szerző igen sokat idéz adatközlőitől eredeti szlovák dialektusban, függetlenül pedig mondákat és népdalokat is közöl.

Végül, de nem utolsósorban elismerés illeti a Békés megyei Tanács művelődésügyi osztályát, hogy a magyar és a szlovák néprajztudománynak egyaránt nyereséget jelentő kötet kiadására vállalkozott.

K. L.

A népmese igazsága

NAGY OLGA: HŐSÖK, CSALÓKÁK, ÖRDÖGÖK

Nagy Olga tetszetős tanulmánykötete nem könnyű olvasmány, a szerző évezredek, világrészeket kalandoz be, ugyanakkor minden idegszálával mégis a jelenben él. Ezt az állandó „jelenlétet” elsősorban a választott népköltészeti műfaj, a nép-